

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

SOCIALIZACE DĚTÍ A MLADISTVÝCH V PĚSTOUNSKÝCH
RODINÁCH NEZISKOVÉ SPOLEČNOSTI SDRUŽENÍ
PĚSTOUNSKÝCH RODIN V PLZNI

Vedoucí práce: doc. Jindřich Šrajer, Dr.theol.

Autor práce: Vanda Knorová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: kombinovaná

Ročník: třetí

2020

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č.111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Vanda Knorová

Poděkování

Děkuji doc. Jindřichu Šrajerovi, Dr. theol. za odborné vedení bakalářské práce, za jeho cenné a upřímně míněné rady, názory a připomínky. Děkuji též svému manželovi a dceři za trpělivost.

Obsah

Úvod	5
1 Socializace dítěte v rodině	7
1.1 Charakteristika rodiny	7
1.2 Funkce rodiny.....	9
1.3 Problematika ohrožených dětí.....	11
2 Socializace dítěte v náhradní rodinné péči	13
2.1 Vymezení náhradní rodinné péče.....	13
2.2 Formy náhradní rodinné péče.....	15
2.3 Možnosti a úskalí socializace v náhradní rodinné péči.....	19
3 Socializace dětí v pěstounské péči ve Sdružení pěstounských rodin v Plzni ...	22
3.1 Charakteristika zařízení.....	22
3.2 Adaptace dětí v pěstounské péči ve Sdružení pěstounských rodin	23
3.3 Přínosy a obtíže socializace dětí v pěstounské péči ve Sdružení pěstounských rodin	26
3.4 Hodnocení pomoci Sdružení pěstounských rodin během socializace dětí v pěstounských rodinách	28
Závěr	30
Seznam použitých zdrojů	32
Seznam příloh.....	35
Přílohy.....	36

Úvod

V Úmluvě o právech dítěte je uvedeno, že každé dítě má právo na rodinu, a také na to vyrůstat se svými rodiči, kteří by mu měli zajistit pocit jistoty a bezpečí. Bohužel není to vždy tak jednoduché a některé děti nemají to štěstí, aby vyrůstaly ve své biologické rodině. V současné době žije v České republice více než 20 tisíc dětí, jež vyrůstají mimo svou biologickou rodinu. Ovšem i tyto děti mají právo na to, vyrůstat alespoň v jiné rodině, která jim zajistí nejen zdravý vývoj, ale také potřebnou péči a jistotu. I náhradní rodina může dítěti zajistit vše, co potřebuje a do jisté míry nahradit povinnosti biologických rodičů. Samotný institut náhradní rodinné péče vychází z toho, že je vždy lepší, aby dítě vyrůstalo ve fungující rodině než v ústavní péči. V případě, že nedojde k nalezení vhodné rodiny k osvojení, které se jeví jako nejvhodnější forma náhradní rodinné péče, pak přichází na řadu pěstounská péče. Pěstounská péče vychází zejména ze skutečnosti, že se někdy mohou rodiče o své děti v budoucnosti postarat, či přichází na řadu ve chvíli, kdy není možné dítě osvojit. V každém případě se jedná o velmi náročnou situaci nejen pro pěstouny, ale zejména pro dítě, které se musí sžít v nové rodině, přijímá novou roli ve společnosti a zároveň se stává součástí rodiny a musí si tak osvojit jistá pravidla.

Cílem předloženého textu bude zmapovat a analyzovat postup socializace ve vybraných pěstounských rodinách spolu s metodickou, organizační a odbornou podporou neziskové organizace. Práce bude akcentovat určitý pohled na základní problematiku vztahu rodiny a dítěte, náhradní rodinné péče, socializaci dítěte v této péči a charakteristiku pěstounské péče. Jednotlivé kapitoly nebudou založeny pouze na teoretických tvrzeních, nýbrž budou obsahovat i praktické údaje a zkušenosti získané analýzou potřebných dokumentů mapujících pěstounské rodiny spolupracující s neziskovou organizací Sdružení pěstounských rodin v Plzni a také získané prostřednictvím rozhovorů s uvedenými rodinami. Pro větší přehlednost jsou tyto údaje souhrnně uvedeny v závěrečné kapitole „Sdružení pěstounských rodin“.

Kapitola „Socializace dítěte v rodině“ uvádí do celkového zaměření bakalářské práce. Je založena na obecných postulátech charakterizujících rodinu a její funkce. Do této kapitoly je zahrnuta i problematika ohrožených dětí.

Kapitola „Socializace dítěte v náhradní rodinné péči“ tuto oblast nejen vymezuje, ale i stanovuje její jednotlivé formy. Upozorňuje na skutečnost, že jde o takovou formu péče, kdy se biologičtí rodiče nejsou schopni starat o své dítě. Dále jsou rovněž shrnuty možnosti a úskalí socializace dítěte v rámci náhradní rodinné péče.

Kapitola „Socializace dětí v pěstounské péči ve sdružení pěstounských rodin v Plzni“ předkládá základní informace o neziskové organizaci a jejím středisku náhradní rodinné péče. Dále se zabývá konkrétními zkušenostmi socializace ve vybraném zařízení. Podrobně také popisuje problematiku socializace dítěte v rámci vybraných rodin a uvádí přínosy a obtíže socializace. Jako příklad jsou uvedeny tři pěstounské rodiny. V uváděných příkladech je respektována ochrana osobních údajů.

1 Socializace dítěte v rodině

Rodina je nedílnou součástí vývoje každého dítěte. Právě rodina představuje základní sociální skupinu, se kterou se dítě setkává ihned po narození. Rodina zároveň umožňuje dítěti osvojovat si základní prvky socializace. Dítě se tak stává nedílnou součástí společnosti a rodina mu poskytuje pevné zázemí a rovněž zajišťuje jeho adekvátní vývoj. Co tedy představuje pojem rodina a jaká je její funkce v rámci soudobé společnosti?

1.1 Charakteristika rodiny

„Rodina je jednou z nevyhnutelných podmínek štěstí“ (Lev Nikolajevič Tolstoj).

Nikdo si nevybírání, do jaké rodiny se narodí, a ihned po narození se stává dítě její nedílnou součástí. Rodina postupem času připravuje dítě na osobní život a snaží se o to, aby si dítě osvojilo základní sociální role a rovněž přijalo sociální povinnosti. Pod pojmem rodina si lze představit zejména rodiče, jež mají své děti a tvoří tak základní rodinný kruh. V minulosti byla rodina považována za společenství několika lidí, kteří bydleli pospolu. Toto společenství mělo hlavu rodiny, která měla zodpovědnost za celý chod rodiny. V současné době má však rodina jiné pojetí. Rodina je vnímána zejména jako domov, jež je tvořen mužem, ženou a jejich dětmi.¹

Dosud neexistuje jednotná definice rodiny, která by přesně obsáhla její funkci a zároveň roli v rámci společnosti. Obecně lze říci, že rodina představuje jednotku tvořenou rodiči a jejich dětmi, což již bylo uvedeno výše. Autor Havlík dále dodává, že *„rodina je místo, kde se prostřednictvím osob odehrává zapouštění kořenů do věcí, to znamená, že se zde uspokojují vitální potřeby. Dítě zde dostává mateřskou lásku, pocit bezpečí, buduje své první vztahy. Rodina nevychovává dítě pro sebe, ani pro ně samé, nýbrž pro druhé.“*²

---

¹ Srov. HAVLÍK, Radomír; KOŤA Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 38. ISBN 978-80-262-0042-0.

² Srov. HAVLÍK, Radomír; KOŤA Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 38–39. ISBN 978-80-262-0042-0.

Autor Matoušek vymezuje rodinu jako „skupinu lidí spojenou pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků.“³ Čímž dále popisuje rodinu, jakožto nenahraditelnou instituci, kterou především spojuje společný zájem. Rodina pomáhá dítěti vytvářet pocit jistoty a bezpečí.⁴

Rodina představuje těsný vztah jednotlivých členů, jež navzájem spojuje sounáležitost, a také emociální vazbu společnou pro všechny členy. Rodina se stává důležitým prvkem v rámci socializace a snaží se vytvořit ze svých členů sociální osobnost, jež respektuje sociální normy a pravidla v rámci společnosti, ve které žije. Jedná se tedy o skupinu lidí, které spojují nejen osobní, ale také intimní vazby. Samozřejmě i v rámci rodiny může docházet k vzájemným konfliktům a rivalitě, ovšem společným prvkem, který rodinu spojuje, jsou společné zájmy a citové pouto. Zásadní význam primární skupiny je, že dává první zkušenost se soužitím s ostatními lidmi, které jsou trvalé a jsou schopné potlačit nežádoucí emoce. Rodina je pro stát nejvýznamnějším socializačním prostředím.⁵

Podle Velkého sociologického slovníku je rodina vymezena jako: „*obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.*“⁶

Na základě výše uvedených definic lze rodinu charakterizovat jako společenství osob, jež mají svá specifika pro danou kulturu a společnost. V rámci uvedeného společenství se utvářejí nejen základní charakteristiky duševního života, ale také samotná osobnost jedince. Rodina již od narození představuje základní pilíř v životě jedince a ovlivňuje jeho vývoj a rovněž vytváří citové vazby.⁷

---

³ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 78. ISBN 80-86429-19-9.

⁴ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 78. ISBN 80-86429-19-9.

⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-0841-9.

⁶ PETRUSEK, Miloslav; MAŘÍKOVÁ, Hana; VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, s. 940. ISBN 80-7184-311-3.

⁷ Srov. JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

Rodina má rovněž významný podíl na dvou probíhajících procesech, a to výchově a socializaci. Každý jedinec v průběhu života prochází oběma procesy a díky tomu se z něj stává člověk sociální. Každá rodina tak předává dítěti své modely chování, kulturní hodnoty a normy a snaží se, aby dítě tyto normy nejen respektovalo, ale zároveň přijalo za své. Bohužel rodina vždy nemusí předávat jen kladné normy a hodnoty. Dítě tak považuje nemorální chování rodičů za normu, ačkoliv se jedná o jednání, které je v rozporu s nastavenými hodnotami aktuální společnosti.⁸

1.2 Funkce rodiny

Jak již bylo uvedeno výše, rodina je základem nejen naší společnosti, ale rovněž základním pilířem pro zdravý vývoj dítěte. Rodina je sociální skupinou a také základní buňkou společnosti. Je však potřeba si uvědomit, že pokrevní pouta, ekonomické zájmy či výchova dětí nepředstavují jedinou podstatu rodiny. Rodina je do značné míry ovlivňována normami, kulturou a také tradicemi typickými pro danou společnost.⁹

Rodina je nenahraditelnou institucí a nelze ji nahradit v plné míře. Aby však rodina fungovala tak, jak by měla a jak je od ní očekáváno, musí plnit jisté funkce. Mezi tyto funkce se řadí:

- Biologicko-reprodukční funkce.
- Ekonomická funkce.
- Výchovná funkce.
- Emocionální funkce.
- Socializační funkce.¹⁰

Biologicko-reprodukční funkce

Tato funkce rodiny je spojena zejména s uspokojováním sexuality a rozmnožovacími procesy. V rámci vývoje rodiny prošla tato funkce celou řadou změn. Děti představují pro rodinu velmi významný aspekt a jistou hodnotu. V našich sociálních podmínkách se rodí tolik dětí, kolik je vzhledem k nastaveným hodnotám a jistotám přiměřené. Každá společnost potřebuje pro svůj vývoj disponovat stabilními reprodukčními skupinami.

---

⁸ Srov. HELLER, Daniel. *Sociální a pedagogická psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, s. 550. ISBN 978-80-7290-680-2.

⁹ Srov. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 42–43. ISBN 978-80-262-0217-2.

¹⁰ Srov. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 42–43. ISBN 978-80-262-0217-2.

Právě reprodukční funkci by měla každá rodina plnit především. Pro svůj zdárný rozvoj potřebuje společnost stabilní reprodukční základnu. Proto je také ve společenském zájmu, aby se rodil takový počet dětí, který tyto perspektivy naplní.¹¹

Ekonomická funkce

Každá rodina by měla být ekonomicky zajištěna do takové míry, aby byl zajištěn adekvátní vývoj dítěte. Ekonomické zajištění rodiny odpovídá příjmu každého dospělého člena. Je však nutné si uvědomit, že ekonomické zajištění nepředstavuje pouze zajištění uspokojení základních potřeb, ovšem jedná se také o zajištění kultury, sportu, vzdělání jednotlivých členů a také jejich zájmy a koníčky. Hlavním cílem ekonomické funkce je udržet zejména životaschopnost rodiny z finančního pohledu. Každý člen rodiny by se tak měl adekvátně zapojovat do výrobní či nevýrobní sféry a vykonávat povolání s ohledem na svůj věk a vzdělání, čímž se stává významným spotřebitelem, na kterém je závislá každá ekonomika státu.¹²

Výchovná funkce

Tato funkce rodiny má za úkol zejména dítě vychovávat, ale také jej vzdělávat. Jakmile se začne dítě učit a osvojuje si základní sociální dovednosti, připravuje se na budoucí život ve společnosti. Dítě si postupně osvojuje základní návyky a rovněž způsoby chování, které jsou v rámci rodiny běžné a zároveň jsou vyžadované vzhledem k jejich roli ve společnosti. V rámci rodinného socializačního procesu zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života.¹³

Emocionální funkce

Emocionální funkce je považována za funkci, která je nejen jedinečná, ale rovněž nezastupitelná ve svém významu. Tato funkce tvoří prostředníka mezi společností a jedincem. Emocionální funkce se zpravidla vymezuje tím, že obsahuje celou řadu pocitů, což vede k tvorbě emocionálního života všech členů rodiny. Právě pestrost emocionálního života je pro rodinu typická, jelikož každý člen rodiny má zcela jinou povahu, tudíž vyjadřuje své pocity určitým způsobem pro něj typickým. Je nutné dodat, že potřeba zázemí, podpory, pomoci a bezvýhradného přijímání, potřeba sdílení zážitků,

---

¹¹ Srov. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014, s. 82. ISBN 978-80-262-0643-9.

¹² Srov. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014, s. 82. ISBN 978-80-262-0643-9.

¹³ Srov. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014, s. 82–83. ISBN 978-80-262-0643-9.

společných rituálů, je nutná pro všechny členy rodiny. Tato funkce by měla sloužit zejména jako způsob, jak vyjádřit podporu a lásku všech členů rodiny, což je v určitých životních situacích potřeba.¹⁴

Socializační funkce

Spolu s výchovnou funkcí velmi úzce souvisí také socializační funkce. Rodina je významným činitelem v rámci socializace. Rodina působí na dítě již od raného dětství, a to po celou dobu jeho vývoje. Zatímco výchova je chápána jako záměrné působení na osobnost jedince, potom socializace je proces objevování okolního světa a zaujetí adekvátní pozice jako sociálního jedince. Právě rodina vštěpuje jedinci základní morální a kulturní hodnoty a zároveň jej učí plnit roli, kterou od něj společnost očekává.¹⁵

1.3 Problematika ohrožených dětí

Jak již vyplývá na základě výše uvedeného, rodina je základní pilíř pro adekvátní vývoj dítěte a představuje pro něj stabilní základ pro další socializaci. Tento předpoklad potvrzuje rovněž Janiš, který uvádí: „rodina je pro dítě pevnou a současně nejstabilnější skupinou s výlučným postavením mezi všemi ostatními sociálními skupinami. Rodinné klima jako spletitý soubor vzájemných vztahů v rodině s určitým systémem hodnot, motivů, postojů má prvořadou a ničím nezastupitelnou roli v přípravě dítěte pro jeho celý další život. Jaká je rodina, takový je i pozdější vývoj jedince, taková je jeho životní orientace, jeho normy, postoje, jeho systém hodnot. Rodinná výchova spoluvytváří životní zaměření, zakládá schopnosti vytvářet stabilní sociální kontakty.“¹⁶

V případě, že rodina nepředstavuje stabilní zázemí a nezajišťuje uspokojení potřeb a rovněž pocit bezpečí a jistoty, je dítě ohroženo, a to nejen z pohledu jeho vývoje, ale také z hlediska jeho emocionálních potřeb. Ohrožené dítě je definováno nejen z pohledu Rady Evropy, ale také mnoha dalšími organizacemi (WHO či OSN). Většina odborníků vychází z konceptu psychické deprivace, která nastane ve chvíli, kdy je ohrožen vývoj dítěte a nedochází k uspokojování jeho základních potřeb. V této chvíli nastává rovněž problém v rámci jeho socializace. Psychická deprivace je definována jako nedostatečné

---

¹⁴ Srov. RIEGER, Zdeněk. *Návrat k rodině a domů*. Praha: Portál, 2009, s. 55. ISBN 978-80-7367-544-8.

¹⁵ Srov. HELLER, Daniel. *Sociální a pedagogická psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, s. 14–15. ISBN 978-80-7290-680-2.

¹⁶ JANIŠ, Kamil; SVATOŠ, Tomáš. *Rodina a otázky s ní související: učební text*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 42. ISBN 80-7041-842-7.

uspokojování potřeb po určitou dobu, která je již pro dítě kritická.¹⁷ Podle Matouška je ohrožené dítě takové dítě, které se nachází v obtížné životní situaci. Za ohrožené děti lze považovat nejen zanedbané děti, ale také sirotky, děti ulice, děti uprchlíků či děti válek. Mezi ohrožené děti se řadí rovněž děti pocházející ze sociálně nevýhodných podmínek, děti zneužívané nebo děti se zdravotním postižením. Ohroženým dítětem je rovněž jedinec, který pochází z rodiny alkoholiků, popřípadě narkomanů.¹⁸

Ohrožené dítě je každé dítě, jehož zdraví a život jsou značným způsobem ohroženy. Mnohdy se tento pojem ztotožňuje s dítětem, které je zneužívané, zanedbávané nebo dítětem, kterému je určitým způsobem ubližováno. Ovšem za ohrožené dítě lze považovat také dítě, kterému rodiče neposkytují dostatečnou péči a zázemí a bezpečí. Obecně lze tedy říct, že ohrožené dítě je každé takové, u něhož nedochází k naplňování biologických, psychických, emocionálních či sociálních potřeb.¹⁹

V případě, že nedochází k uspokojování potřeb dětí, jedná se o chybu ze strany rodičů, jež mají jako zákonní zástupci vůči svým dětem jistá práva a povinnosti. Rodiče jsou povinni o své děti pečovat a zajistit jejich zdravý tělesný vývoj, rozumový vývoj a také jejich citové potřeby. Každý rodič by měl rovněž chránit zájmy svých dětí.²⁰

Pokud rodiče nejednají v zájmu dítěte a dítě je ohroženo, rovněž na něj nepůsobí nejen výchovně, ale zároveň u něj vzbuzují klamné sociální normy. Rodiče mohou jednat nejen nemorálně, ale také protizákonně, což může dítěti v útlém věku připadat zcela v normě.

Pokud se pak ohrožené dítě ocitne v přímém či nepřímém ohrožení a dochází u něj k náhradní rodinné péči, může velmi narazit na své chování. To, co mu doposud připadalo zcela běžné, je nyní z hlediska okolí nepřipustné či naprosto nepřijatelné. Čím je dítě starší, tím je jeho změna zakořeněných norem horší a komplikovanější.²¹

---

¹⁷ Srov. STANĚK, Miloš. *Monitoring problematiky ohrožených dětí v České republice*. Praha: Median, 2008. ISBN 978-80-902847-5.

¹⁸ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 88–89. ISBN 80-86429-19-9.

¹⁹ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 88–89. ISBN 80-86429-19-9.

²⁰ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 88–89. ISBN 80-86429-19-9.

²¹ Srov. HELLER, Daniel. *Sociální a pedagogická psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, s. 60–61. ISBN 978-80-7290-680-2.

2 Socializace dítěte v náhradní rodinné péči

V případě, že nejsou rodiče schopni postarat se o své dítě, je nutné dětem zajistit náhradní formu péče. K tomuto kroku slouží právě institut náhradní rodinné péče. Náhradní rodinná péče představuje způsob, jak adekvátně zajistit uspokojování potřeb dítěte a rovněž jeho přirozený vývoj. Tato forma péče nahrazuje povinnosti biologické rodiny, která neplní svoji funkci, což může vést k ohrožení dítěte. Pokud jsou děti umístěny do náhradní rodinné péče, probíhá jejich socializace daleko lépe, než by tomu bylo v ústavní péči. Co představuje náhradní rodinná péče a jaké formy jsou k dispozici, bude uvedeno v následujícím textu.

2.1 Vymezení náhradní rodinné péče

Jak již bylo uvedeno v předchozím textu, rodina je důležitou institucí v životě každého dítěte, jelikož zajišťuje jeho vývoj a rovněž mu poskytuje stabilní zázemí a jistotu. Rodina představuje rovněž způsob, jak formovat dítě a postupně jej socializovat vzhledem k požadavkům společnosti. Dítě by tak mělo zaujmout postoj vůči okolnímu světu. Ovšem ne každá rodina je schopna dítěti poskytnout vhodné prostředí k jeho vývoji. V tom případě přichází na řadu institut náhradní rodinné péče, který představuje nejlepší způsob, jak se o dítě postarat v případě, že biologická rodina neplní své povinnosti. V tom případě je potřeba hledat optimální formu náhradní péče, což je též jedním z úkolů orgánů sociálně-právní ochrany dětí.

Náhradní rodinná péče je institut sociálně-právní ochrany dětí. Tato forma péče zajišťuje: *„aby se do vhodné rodiny dostalo vhodné dítě, a aby se podařilo sladit na jedné straně očekávání žadatelů a na druhé straně zajistit naplňování oprávněných a dlouhodobých potřeb dítěte, vytvořit podmínky pro vztah mezi dítětem a budoucími náhradními rodiči tak, aby dítě zakoušelo bezpodmínečné přijetí.“*²²

---

²² NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha, 2012, s. 35. ISBN 978-80-86131-91-7.

Náhradní rodinnou péči lze považovat za takovou formu péče, které zajišťuje dítěti vhodné prostředí k jeho rozvoji a zároveň se snaží mu poskytovat takové prostředí, které se nejvíce podobá domácímu prostředí a umožňuje mu jeho stabilní vývoj. Autor Matějček definuje náhradní rodinnou péči následovně: „*kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.*“²³

Podle autorky Nožířové je domácí prostředí jedním z nejdůležitějších aspektů zdravého vývoje dítěte. Takové prostředí poskytuje potřebné pocity bezpečí a jistoty a zároveň umožňuje dítěti vnímat rodinný systém a rovněž si osvojit zákonitosti jeho fungování. Zároveň dochází u dítěte k přijetí sociální role a postupné socializaci, ve které má zejména v prvních letech života dítěte největší vliv právě rodina a rodinné zázemí. Každé dítě by si mělo vytvořit emoční vazbu, což se následně projevuje rovněž v jeho vztahu k jiným osobám, k čemu právě tento institut přispívá.²⁴

Podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen občanský zákoník) lze rozlišovat několik forem náhradní rodinné péče:

- svěřením dítěte do péče jiné osoby,
- pěstounská péče,
- pěstounská péče na přechodnou dobu,
- poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje,
- osvojení.

Náhradní rodinná péče je také ideálním prostředím pro samotnou socializaci dítěte ihned po biologických rodičích. Pokud dítě nemůže vyrůstat se svými rodiči, pak je nejlepším řešením umístit dítě do domácího prostředí, které mu umožní nejen adekvátně uspokojovat jeho potřeby, ale zároveň si bude postupně osvojovat normy náhradní rodiny. Ovšem i zde platí, že čím je dítě starší, tím je socializační působení rodiny komplikovanější. Děti mají v sobě mnohdy hluboko zakořeněné normy biologické rodiny a nechápou, proč je najednou od nich očekáváno jiné chování či jiné jednání. Jedním ze základních úkolů náhradní rodiny je pomoci dítěti překonat pocity strachu, samoty a odmítání a vzbudit v něm zájem o jeho začlenění do běžné společnosti.²⁵

---

²³ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, s. 36. ISBN 80-7178-304-8.

²⁴ Srov. NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha, 2012, s. 36. ISBN 978-80-86131-91-7.

²⁵ Srov. NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha, 2012, s. 36. ISBN 978-80-86131-91-7.

2.2 Formy náhradní rodinné péče

Svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Pokud nemůže o dítě pečovat žádný z biologických rodičů, ani je nelze svěřit do pěstounské péče, pak lze dítě svěřit na základě soudního ustanovení do péče jiné fyzické osoby než je rodič. Důležitou podmínkou však je, že tato osoba musí vykazovat záruku řádné výchovy. Dále také musí se svěřením dítěte do vlastní péče souhlasit. Na základě soudního ustanovení jsou vymezena práva a povinnosti, které musí fyzické osoby v rámci výchovy a vzdělávání dětí zastávat. Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby, než je rodič či osoba blízká, musí být vždy v souladu se zájmy dítěte.²⁶

Podle výše uvedeného zákona nelze institut pečující osoby považovat za náhradu pěstounské péče, ani za předpěstounskou péči nebo péči, jež by měla osvojení předcházet. Vždy má však přednost před umístěním dítěte do ústavní výchovy. Při samotném výběru vhodné fyzické osoby by měl soud vždy dát přednost příbuznému než jiné osobě, která je dítěti blízká. Pokud však není žádná příbuzná osoba, které by mohlo být dítě svěřeno, pak se rozhodne jinak, vždy s ohledem na zájem dítěte. Při rozhodování, komu bude dítě svěřeno, se soud zajímá o následující aspekty:

- zda má pečující osoba bydliště na území České republiky,
- zda pečující osoba se svěřením dítěte do své péče souhlasí,
- zda pečující osoba poskytuje záruky, že bude o dítě řádně pečovat.²⁷

Po dobu, kdy je dítě v péči pečující osoby, musí rodiče hradit k rukám pečující osoby výživné. Výživné se vždy odvíjí od možností rodiče a jeho majetkových poměrů, což posoudí soud.²⁸

Pěstounská péče

Pěstounská péče je jedna z forem náhradní rodinné péče, která je do značné míry ve své formě nezastupitelná jinými způsoby náhradní rodinné péče. Jedná se o náhradní rodinnou péči v nejčistější podobě.

---

²⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷ Srov. NOVOTNÝ, Petr et al. *Nový občanský zákoník*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 102. ISBN 978-80-271-0431-4.

²⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Podle autora Ptáčka je však pěstounská péče velmi náročná: „*Pěstounství vyžaduje značnou trpělivost i obrovskou míru porozumění, nicméně poskytuje dítěti nenahraditelné prostředí, v němž může navazovat důvěrné citové vztahy, čehož v rámci ústavní výchovy jednoduše nelze dosáhnout.*“²⁹

Tato forma péče je určena zejména pro děti, které nejsou právně volné či z jiných důvodů je nelze osvojit. Tyto děti rovněž nemohou být umístěny v biologické rodině. Pěstounská péče probíhá pod plným dozorem státu, který dohlíží nejen na hmotné zajištění dětí, ale také na přiměřenou odměnu pro pěstouny. Pěstouni mohou rozhodovat o běžných záležitostech, jež se týkají dítěte. V případě, že rozhodují o závažných skutečnostech, je vždy potřeba zajistit písemný souhlas rodičů, jelikož jsou stále zákonnými zástupci dítěte. V rámci pěstounské péče musí být umožněn kontakt mezi biologickými rodiči a dítětem, nejlépe v pravidelném intervalu.³⁰

Pěstounskou péči však nelze považovat za stabilní formu náhradní rodinné péče, je potřeba ji vnímat jako dočasný způsob umístění dětí. Primárně je pěstounská péče považována za způsob, jak překonat překážky ze strany rodičů, kteří znemožňují se o své dítě adekvátně postarat. V případě, že se mohou rodiče o své dítě postarat, pak mohou požádat o svěřeni dětí výhradně do své péče. Vždy se však musí jednat v souladu se zájmy dítěte.³¹

Poručenství

Samotný institut poručenství není v rámci široké laické veřejnosti příliš známý, vyplývá však z občanského zákoníku. Cílem poručenství je zejména ochrana nezletilého dítěte vzhledem k jeho specifickému postavení. Jedná se především o to, že dítě nemá plnou způsobilost k právním úkonům, což souvisí s jeho věkem.³²

Podle soudního rozhodnutí je poručník stanoven na základě toho, že již nežijí biologičtí rodiče nebo nejsou známi. Dále se k této formě péče přistupuje v případě, že byli rodiče zbaveni rodičovské odpovědnosti, byl omezen jejich výkon v rámci rodičovské odpovědnosti či mají rodiče omezenou svéprávnost.

---

²⁹ Srov. PEMOVÁ, Terezie; PTÁČEK Radek. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012, s. 45. ISBN 978-80-247-4317-2.

³⁰ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3. přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014, s. 24–29. ISBN 978-80-87455-19-7.

³¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Poručník je povinen podávat soudu pravidelně informace o osobě poručenice. Po skončení poručenství je poručník povinen do dvou měsíců předložit soudu závěrečný soupis všech položek ze správy jmění poručenice.³³

Poručenství je velmi často označováno jako jistá forma pěstounské péče, a to zejména z toho důvodu, že samotný poručník je také zákonným zástupcem dítěte a má vůči němu veškerá práva a povinnosti. Poručník však nemá vůči dítěti vyživovací povinnost. Poručník není závislý na biologických rodičích, avšak v podstatných rozhodnutích a náležitostech musí žádat o svolení soud. V případě, že to není v rozporu se zájmy dítěte, tak soud ustanoví poručníkem zejména tu osobu, kterou doporučili rodiče. Pokud však biologičtí rodiče nikoho nedoporučí, pak soud ustanoví poručníkem někoho z blízkých osob či jinou fyzickou osobu, jak již bylo uvedeno výše.³⁴

Tato forma péče zaniká zletilostí poručenice, dále také zproštěním poručenství na návrh poručníka a to vždy na základě soudního rozhodnutí. Do poručenství jsou svěřovány děti, které jsou právně volné, ale vzhledem ke svému zdravotnímu či psychickému stavu jen velmi těžce hledají osvojitele.³⁵

Osvojení

Osvojení (adopce) představuje způsob, jak nahradit nezletilému dítěti chybějící stabilní rodinné prostředí a zázemí, které by mělo přispívat k adekvátnímu vývoji dítěte. Osvojení slouží k tomu, aby u dítěte byly uspokojeny veškeré potřeby. Osvojení lze považovat za optimální formu náhradní výchovy. Podle autorky Ryšávkové a kol.³⁶ je hlavním záměrem osvojení oficiálně přijmout do rodiny nepokrevního potomka.

V rámci České republiky lze považovat osvojení za nejvyšší formu náhradní rodinné péče a zároveň se jedná o nejběžnější formu náhradní péče. Adopci lze zároveň považovat za nejlepší formu náhradní péče, jež vede k zajištění zdárného vývoje dítěte.³⁷

---

³³ Srov. NOVOTNÝ, Petr et al. *Nový občanský zákoník*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 102–103. ISBN 978-80-271-0431-4.

³⁴ Srov. NOVOTNÝ, Petr et al. *Nový občanský zákoník*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 102–103. ISBN 978-80-271-0431-4.

³⁵ Srov. NOVOTNÝ, Petr et al. *Nový občanský zákoník*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 102–103. ISBN 978-80-271-0431-4.

³⁶ Srov. RYŠÁVKOVÁ, Veronika. *Nový občanský zákoník úplně pro všechny*. Praha: Grada, 2014, s. 75. ISBN 978-80-247-5157-3.

³⁷ Srov. NOVOTNÝ, Petr et al. *Nový občanský zákoník*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2017, s. 102–103. ISBN 978-80-271-0431-4.

Od 1. ledna 2014 je osvojení upraveno v rámci občanského zákoníku, který nahradil předchozí platnou úpravu, a to zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Osvojení dále vymezuje také zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Podle znění uvedeného zákona vzniká mezi osvojitelem a osvojencem plnohodnotný vztah, jako by tomu bylo mezi dítětem a jeho biologickou rodinou. Dítě získá také příjmení osvojitelů. Osvojitelé mají jistá práva a povinnosti vůči dítěti, jež jsou pro ně závazná. Příbuzenské vztahy nevznikají pouze mezi samotným osvojitelem a osvojencem, ale také mezi příbuznými osvojitelů a osvojencem.³⁸

Adopce musí vždy probíhat na základě zákonných podmínek, jež budou uvedeny následovně. Každé dítě musí být před osvojením právně volné, jinak řečeno biologičtí rodiče museli dát svolení dítěte k adopci. Tento souhlas však musí být udělen nejdříve šest týdnů od narození dítěte. Souhlas není potřeba v případě, že jsou biologičtí rodiče zbaveni rodičovské odpovědnosti či nejsou schopni projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání. Uvedený souhlas není potřeba také v případě, že biologičtí rodiče nemají zjevný zájem. Mezi osvojencem a osvojitelem musí být vždy přiměřený věkový rozdíl. O osvojení vždy rozhoduje soudní rozhodnutí. Před tímto rozhodnutím však musí být dítě umístěno do tzv. předadopční péče k budoucím osvojitelům, a to alespoň na tři měsíce. Osvojení může proběhnout pouze ze strany manželů, nikoliv svobodných osob. Soud vždy musí zjistit nejen zdravotní stav dítěte, ale také motivaci k jejich osvojení, výchovné pečovatelské schopnosti a také osobní dispozice, které vykazují a jsou vhodné pro výchovu dítěte. Zároveň by si měl také vyžádat posudek ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí.³⁹

---

³⁸ Srov. GABRIEL, Zbyněk; NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008, s. 62. ISBN 978-80-247-1788-3.

³⁹ Srov. GABRIEL, Zbyněk; NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008, s. 62. ISBN 978-80-247-1788-3.

Adopci je možné rozdělit na osvojení prvního stupně, které je zrušitelné a osvojení druhého stupně, jež je nezrušitelné. Osvojení prvního stupně je možné na návrh osvojitele zrušit. Lze jej rovněž zrušit na žádost osvojence, ovšem pouze ze závažných důvodů. V případě, že dojde k jeho zrušení, zanikají nabytá práva a povinnosti mezi oběma stranami a vznikají opět práva a povinnosti biologických rodičů. Dítě rovněž získává zpět své původní příjmení. Druhý typ osvojení nelze zrušit, jedná se tedy o nezrušitelné osvojení. Soud o tomto typu osvojení může rozhodnout u dítěte staršího jednoho roku věku. V praxi jsou pak běžně děti do jednoho roku osvojeni nejprve zrušitelně a poté nezrušitelně.⁴⁰

2.3 Možnosti a úskalí socializace v náhradní rodinné péči

Socializace má v životě jedince své nezastupitelné místo. Socializace představuje postupné začleňování jedince do společnosti, a to zejména prostřednictvím nápodoby a identifikace. Právě u malého dítěte má socializace velký význam, jelikož jej postupně přeměňuje ve společenskou bytost. V dětech se společnost reprodukuje a každá systémová změna v socializačních procesech vnáší fatálně změnu do kultury v příští generaci. Jedinec se stává v průběhu socializace člověkem, jež získává určité vzorce chování, rovněž se u něj projevují jisté psychické reakce, vnímání, myšlení, cítění i způsoby konání. Jedná se o vlastnosti, jež umožňují žít ve společnosti. V rámci každé společnosti jsou jistá pravidla, která by měl jedinec respektovat a jednat v jejich souladu.⁴¹

V raném procesu socializace je zcela zásadní postavení rodiny a také jsou důležité její vzorce chování a vědomí vlastní identity, jež na dítě od počátku předává. Právě rodina představuje základní pilíř pro jedince již od narození.⁴²

Náhradní rodina však nebývá pro dítě základním zdrojem socializace, ale je považována za sekundární možnost, jak dítě adaptovat na současnou společnost. Tento způsob adaptace je však uskutečňován skrz druhé poznání, které si dítě samo nevybírá. Jedinec vnímá sám sebe tak, jak ho vnímají druzí. Svět, který ho obklopuje, si internalizuje jako jediný možný. Tento svět si vtiskuje mnohem pevněji při primární

---

⁴⁰ Srov. GABRIEL, Zbyněk; NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008, s. 62. ISBN 978-80-247-1788-3.

⁴¹ Srov. VÝROST, Jozef; SLAMĚNÍK Ivan. *Sociální psychologie*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 42. ISBN 978-80-247-1428-8.

⁴² Srov. MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 180. ISBN 80-86429-05-9.

socializaci, než je tomu u socializace sekundární. Na děti v náhradních rodinách původně působilo primární socializační prostředí, avšak zcela nedostatečně, a tak mají pouze negativní zkušenosti.⁴³

Způsob socializace dětí v náhradní rodině má svoje specifické faktory. Socializace v náhradní rodinné péči by se měla řídit několika principy, jež vedou ke stanovenému cíli. Vždy je nutné dát dítěti trvalého vychovatele, dále mu stanovit jeho postavení mezi sourozenci a dát mu tak pocit jistoty a trvalého prostředí. Vždy se jedná o proces, který probíhá v několika fázích. Nejprve se dítě přizpůsobuje novým podmínkám v rodině, posléze dítě odsouvá předchozí zkušenosti a vylučuje to, co je v nové rodině nežádoucí. Teprve až ve třetí fázi se dítě stává součástí rodiny. Poslední fáze tak představuje osvojení socializačních prvků u dítěte, jež si ponechává po celý zbytek života.⁴⁴

Vždy je lepší, když se adaptuje dítě v co nejnižším věku. U dětí mladších 6 měsíců je socializace daleko snadnější než u dětí, jež jsou staršího věku. Dítě může po příchodu do nové rodiny upadnout do regrese a také se u něj mohou projevovat prvky negace a ostychu. Je tedy potřeba vždy přistupovat k dítěti velmi citlivě a respektovat jeho obavu a strach. Rovněž je nutné zavést nový rodinný systém, který zohledňuje rovněž jiné členy rodiny. Součástí systému jsou nové činnosti s dítětem, práce v domácnosti nebo pravidla v domácnosti. Mnohdy se však stává, že rodiče mají jistou představu o tom, jak by měl proces adaptace probíhat, ovšem realita je zcela jiná. Vstupem dítěte do rodiny se mění původní systém a každý člen rodiny se musí učit nové roli. Příchod dítěte do náhradní rodiny je možné popsat jako nepřirozený, protože nové přichodí dítě se nemusí stát nejmladším členem rodiny. Hlavním úkolem náhradních rodičů je zajistit dítěti soukromí, pocit bezpečí, pomoc při hledání identity a pomoc s vyrovnáním se s minulostí.⁴⁵

---

⁴³ Srov. SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, s. 81–89. ISBN 978-80-7395-955-5.

⁴⁴ Srov. SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, s. 81–89. ISBN 978-80-7395-955-5.

⁴⁵ Srov. SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, s. 81–89. ISBN 978-80-7395-955-5.

Jednotlivé kroky, kterými by se měli náhradní rodiče vydat, jsou poněkud odlišné od prvků výchovy, které aplikovali na své vlastní děti. Je důležité mít dostatek informací o původní rodině a pochopit tak, proč dítě reaguje určitým způsobem. Náhradní rodiče by měli být připraveni na to, jak by se dítě mohlo chovat a měli by znát také důvody jeho jednání. Jedině tak může postupně probíhat vhodný způsob adaptace nejen v rámci blízké rodiny, ale také v rámci školního prostředí či blízkého okolí.⁴⁶

Primární socializace je velmi důležitá a zahrnuje v sobě zejména prvotní navázání vazby mezi dítětem a biologickými rodiči. Pokud se tento vztah nepodaří navázat již v raném dětství, hrozí nebezpečí, že bude mít po celý život problémy s navazováním blízkých vztahů a vazeb. Považuje se za důležité, aby se zachovaly podobné rituály, které dítě znalo z ústavní péče. Tím se může zajistit lepší adaptace na nové členy v rodině. Jedná-li se o nemluvně, je třeba, aby se s rodiči seznamovalo velice pozvolna a postupně, se změnami by se nemělo spěchat.⁴⁷

Jak již bylo uvedeno výše, dítě přijaté do náhradní rodinné péče se může začít projevovat regresivně. Jinak řečeno vrací se zpět k úkonům, které v minulosti nezvládlo. Tyto aspekty chování se po naplnění jeho citových a fyzických potřeb urovňují. U dětí, které byly či jsou nějakou dobu citově deprivované, se často objevují primitivní a povrchní vztahy k lidem, jejich chování se může projevovat až trochu infantilně, což se může projevit v sebepojetí dítěte. Každé dítě v rámci ústavní výchovy získává sociální návyky, které nejsou zcela běžné a dochází tak k omezení sociálního vývoje. U dítěte vzniká zátěž, jelikož u něj nejsou dostatečně uspokojovány veškeré potřeby a má nedostatek potřebných podnětů. To může následně vést k vyhybavému chování dětí a také k jejich omezování citů. Takové dítě se pak může v nové rodině chovat vyhybavě a dochází u něj k omezování citů. Dítěti, kterému se dostává citová vazba, má šanci se daleko v dřívější době dostat do harmonie s rodiči i celou jeho rodinou.⁴⁸

---

⁴⁶ Srov. KOLUCHOVÁ, Jarmila; MATĚJČEK, Zdeněk (eds.). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, s. 38. ISBN 80-7178-637-3.

⁴⁷ Srov. KOLUCHOVÁ, Jarmila; MATĚJČEK, Zdeněk (eds.). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, s. 38–40. ISBN 80-7178-637-3.

⁴⁸ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. Možnosti a úskalí socializace dítěte v adopci a pěstounské péči. In *Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinnou péči*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1999, s. 45. ISBN 80-85529-66-1.

3 Socializace dětí v pěstounské péči ve Sdružení pěstounských rodin v Plzni

3.1 Charakteristika zařízení

Sdružení pěstounských rodin je spolek, jenž vznikl z vlastní iniciativy samotných pěstounů. Spolek jedná vždy v souladu se zájmy dítěte, jeho individuálními potřebami a také s ohledem na jeho rozumové schopnosti, duševní a tělesné zdraví. Primárním posláním spolku je zejména zdokonalování a rozvinutí práce s rodinami pečujícími o přijaté děti. Dále pak snaha navázat následnou péči pro mladé dospělé přicházející z náhradní péče a odborný rozvoj v oblasti náhradní rodinné péče.

Cílem spolku je zejména usilovat o naplnění nejlepšího zájmu dítěte prostřednictvím doprovázení pěstounských rodin založených na odborné sociální práci s dětmi a rodinami. Snaha umožnit dětem prožít přirozené dětství v rámci pěstounských rodin. Poskytovat pěstounům adekvátní podporu v jejich nové životní roli nebo pro přijetí dítěte. Dále se spolek snaží podporovat a doprovázením zajišťovat prostředí bezpečné péče o děti a jejich všestranný rozvoj. Zajišťovat bezpečný kontakt dítěte umístěného v pěstounské péči s jeho rodiči a osobami blízkými a posilovat jeho zdravou identitu. Spolek se také snaží o to, aby dítě mohlo žít v rodinném prostředí.

Spolek vykonává několik okruhů činností, jež jsou spojeny s výkonem pěstounské péče. Jedná se zejména o:

- uzavírání Dohod o výkonu pěstounské péče,
- pravidelné osobní schůzky s rodinou podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí – jedenkrát za dva měsíce, nebo podle aktuální potřeby,
- poradenství (sociálně právní, psychologické, speciálně pedagogické),
- pomoc při zajištění celodenní péče o svěřené dítě,
- pomoc při zajištění krátkodobé péče v krizových situacích,
- odborné doprovázení poskytované zaměstnanci spolku nebo spolupracujícími odborníky (asistovaný kontakt s biologickými rodiči, videotrénink interakcí, arteterapie, muzikoterapie, canisterapie, koučink, mediace),

- vzdělávací semináře, supervizní a klubová setkání, vzdělávací a terapeutické víkendy,
- akce pro mladé (15–18 let) a tábory pro děti.

3.2 Adaptace dětí v pěstounské péči ve Sdružení pěstounských rodin

Adaptace dítěte je zcela zásadní aspekt v rámci pěstounské péče. Pokud bude probíhat adaptace přirozeně, dítě se postupně stane součástí nové rodiny a rovněž se bude cítit jako plnohodnotný člen. Aby se dítě cítilo v rodině bezpečně, musí získat důvěru vůči lidem a také novému prostředí, ve kterém se nachází. Je však potřeba se vždy ohlížet na minulost dítěte a také na jeho dosavadní zkušenosti získané v rámci biologické rodiny.⁴⁹

V pěstounské rodině A byla adaptace dětí jednodušší, protože pěstouni nebyli pro děti cizí, ale naopak se jednalo o rodinu. V tomto případě se děti nemusely příliš potýkat se situací, že by si musely zvykat na nové lidi a postupně si tak k nim budovat důvěru. *„A rodinná pouta mezi námi Romy jsou velmi silná. Navíc obě děti byly trochu vyspělejší, ačkoli jsou za svými vrstevníky trochu pozadu.“* Obě děti se i přes svůj handicap adaptovaly velmi dobře a jejich přechod do nové rodiny tak probíhal téměř ukázkově, což potvrzuje i respondentka A. *„Jsou to romské děti, které přišly do vlastního prostředí. Navíc jsme příbuzní a děti z obou rodin se velmi dobře znaly. Už dříve se spolu stýkaly a často u nás byly. Doma to neměly jednoduché a tak jsme se o ně vlastně už dříve starali jako o svoje. Ani pro nás jako pěstouny, ani pro děti to nebylo nic nového. Ani jsme nějakou výraznou změnu nepozorovali. Děvče se dobře adaptovalo, což pěstounce umožnilo více se věnovat práci. Děvče si zvyklo na domácí práce a máme radost, že chodí do školy a učí se na kuchařku.“* Jak je uvedeno výše, velký vliv má také kulturní a společenské zázemí. U romských rodin je rodina vždy na prvním místě bez ohledu na okolnosti, což lze pozorovat také v jejich rozhodnutí vzít si další děti do pěstounské péče i přesto, že se již starali o 7 dětí. *„Máme sice sedm vlastních dětí, ale jak chlapec, tak i děvče byli vlastně naše krev. A rodinná pouta mezi námi Romy jsou velmi silná. Navíc obě děti byly trochu vyspělejší, ačkoli jsou za svými vrstevníky trochu pozadu.“*

---

⁴⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s. 38. ISBN 978-80-262-0696-5.

V pěstounské rodině B se musela pěstounka potýkat zejména s tím, že bylo dítě fyzicky týráno, což mělo vliv na jeho adaptaci v nové rodině. „*Ze začátku to nebylo jednoduché. Holčička byla týraná a myslím, že na to dodnes nezapomněla. Pořád má určitý strach před neznámými lidmi a věcmi.*“ Respondentka B také uvedla, že pro ně byla adaptace složitější a stále trvá, jelikož některé zážitky nelze jen tak zapomenout. Velmi to komplikuje styk s rodinnými příslušníky a cizími lidmi, jelikož je dívka stále ostýchavá. „*Do určité míry mne to i omezuje, například v kontaktu s mými příbuznými a známými. Na svoje sociální podmínky si nemohu v žádném případě stěžovat, snažím se vše potřebné rovnocenně poskytovat oběma dětem. Cítím ale, že holčička se jen pomalu přizpůsobuje nové situaci, i když už trvá skoro osm let.*“ Tuto skutečnost potvrzuje autorka Koluchová, která uvádí, že v rámci svého dlouhodobého výzkumu zjistila, že děti, jež ve své původní rodině zažily týrání či zneužívání, potřebují delší čas na adaptaci, jelikož jsou méně důvěřivé, trpí poruchami spánku a také se vždy adaptují na novou situaci delší dobu, než je tomu u jiných dětí.⁵⁰

Autorka Sobotková dále dodává, že nepříznivé okolnosti, jež se objevily ve včasných fázích vývoje dítěte, nemusí mít nutně negativní dopad na dítě. Vždy záleží na jedinci samotném, a také na prostředí, ve kterém se dítě následně nachází. Tyto procesy mohou nejen zesilovat, ale také zeslabovat důsledky strádání v raném dětství.⁵¹ Právě snaha začlenit dítě do rodiny a zachovat u něj jeho silné dovednosti a schopnosti se osvědčila pěstounovi z rodiny C. Ten nechtěl do pěstounské péče pouze jedno dítě, jelikož se obával toho, že bude vyrůstat jako jedináček samorost a také si bude hůře zvykat. „*Nechtěl jsem do pěstounské péče pouze jediné dítě. Možná jsem podlehl názorům o jedináčkovi v rodině. Neuměl jsem si to představit, protože sám mám sourozence. Navíc jsem chtěl minimální věkový rozdíl, protože stejné to bylo i s mými sourozenci. Měl jsem zkrátka vlastní představy, možná i trochu sobecké.*“ Adaptace pak následně probíhala s oběma kluky zároveň a pěstoun se snažil v nich podporovat jejich silné stránky a rovněž se snažil u nich vzbudit pocity sounáležitosti. „*Od začátku jsem se snažil, aby se kluci cítili jako bráškové. Respektoval jsem ale jejich zvláštnosti. Starší byl sportovní typ, spíše silové sporty. Pro mladšího byl sport spíše doplňkem ke kamarádům, inklinoval k jazykům a k muzice (kytara). Tak jsem to spojoval.*

---

⁵⁰ Srov. KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. Praha: MPSV ČR, 1992, s. 35. ISBN 80-85529-01-7.

⁵¹ Srov. SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003, s. 56. ISBN 80-86552-62-4.

Když jsme jeli za sportem do zahraničí, tak starší sportoval a mladší organizoval a tlumočil. A naopak – parta sportovců měla zase večer mezi sebou ráda někoho, kdo uměl brnkat na kytaru.“

Co se týče školního prostředí, jedná se o další krok adaptace, který lze považovat za nedílnou součást procesu socializace. Dítě si musí zvykat nejen na nové prostředí a autority doma, ale také v rámci školního prostředí. Tuto skutečnost potvrzuje autor Helus, který uvádí, že socializace nejprve probíhá v rodině a následně také ve škole. Dítě se postupně osamostatňuje a snaží se vytvářet sociální vazby i mimo rodinu. Právě škola představuje další stupeň socializace, tudíž je velmi důležitá také v rámci adaptace dítěte v pěstounské péči.⁵² Z výpovědí všech rodin v rámci Sdružení bylo zřejmé, že adaptace na školní prostředí nebyla jednoduchá. V rodině A byla adaptace na školní prostředí náročnější, ale vše se postupem času vyřešilo. *„Proč to tajit, nebylo to nic slavného. Navíc se u nich projevovaly určité problémy jak psychické, tak i fyzické. To jim ve škole určitě nepřidalo. Ale dívce se nakonec podařilo přijetí na odbornou školu.“* V rodině B očekávala pěstounka, že bude adaptace na školní prostředí lehčí, což se však nepotvrdilo. Opět se zde projevilo fyzické týrání, které si dívka zažila, jelikož je nedůvěřivá a dělá jí problém respektovat jiné autority. *„Myslela jsem, že to bude jednodušší. Nové prostředí a noví lidé v jejím okolí vyvolávali stresy až obavy. Projevilo se to, a vlastně to i trvá, na jejím školním prospěchu. Domnívám se, že může ve škole dosáhnout lepšího prospěchu. Už delší dobu uvažuji o tom, že situaci projednám s její učitelkou. Ale i k ní má děvče odstup, protože učitelka je přísná.“* U rodiny C probíhala adaptace velmi dobře, ale byla potřeba nastavit dětem určité mantinely a pravidla. *„Když jsem kluky dostal do pěstounské péče, tak začínali druhý stupeň základní školy. Možná byli spíše průměrní, ale podle mě měli na víc. Vsadil jsem na motivaci mezi školou a jejich zájmy. Chvilku trvalo, než to pochopili, ale dnes už to funguje zcela normálně. Oba chtějí dál studovat, nejen na střední škole.“*

---

⁵² Srov. HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 71. ISBN 978-80-247-4674-6.

3.3 Přínosy a obtíže socializace dětí v pěstounské péči ve Sdružení pěstounských rodin

Jak již bylo uvedeno výše, adaptace dítěte v rámci rodiny je zcela zásadní, jelikož si dítě postupně zvyká na nové rodinné příslušníky, na nové rodinné prostředí a prochází tak jednotlivými stupni socializace. Ovšem pěstouni také naráželi na různé přínosy, ale také obtíže. Právě v tak náročné situaci nejen pro dítě, ale také samotné rodiny bylo k dispozici Sdružení pěstounských rodin, které jim mělo pomoci a podporovat je nejen v souvislosti s adaptací a socializací nového člena rodiny.

Rodina A uvedla, že měli zpočátku problém s tím, že již mají v péči 7 dětí a chtějí do pěstounské péče přijmout další členy rodiny. Rodina v té době narážela na nepochopení ze strany sociálních pracovníků. Avšak dokázali svými argumenty a s pomocí Sdružení přesvědčit oprávněné osoby, že bude lepší děti umístit právě k nim. *„Hledali jsme napřed radu, potom spíše pochopení. Mít sedm vlastních dětí, a ještě chtít do výchovy další dvě, to nebyly pro spolek jednoduché argumenty. Jeho lidé sice chápali, jak silné jsou příbuzenské vztahy a vztahy k dětem v romské rodině, ale devět dětí bylo přece jenom trochu moc. A k tomu nikoli příliš jednoduchá naše sociální situace. Nakonec jsme se ale shodli, že je lepší umístit děti do příbuzensky spřízněné rodiny než riskovat jejich umístění do ústavu navíc s možností jejich rozdělení.“* Hlavním aspektem socializace je právě přívětivé rodinné prostředí, tudíž se dalo předpokládat, že rodina bude, i přes větší počet dětí v péči, nejlepší volbou. Každé dítě se pak se změnou vyrovnává jinak, a to s ohledem na začleňování dítěte do nového rodinného prostředí.⁵³

V rodině B probíhala socializace poněkud lépe, jelikož se jedná o finančně dobře zajištěnou pěstounku, která je však svobodná, což je na jednu stranu výhodou, ovšem časem se mohou stát děti přítěží. Na tuto skutečnost byla pěstounka upozorněna dětskou psychologičkou. *„Mám známou, dětskou psychologičku, která mne odrazovala. Argumentovala tím, že si ještě mohu najít partnera a manžela, se kterým budeme mít děti. Potom by se dítě v pěstounské péči mohlo stát přítěží.“* Tyto obavy však pomohlo Sdružení osvětlit a snažilo se ukázat pěstounce nejen klady, ale také zápory. Důležité bylo zmínit, že pokud si dítě na pěstounku již jednou zvykne, je pak velmi těžké měnit

---

⁵³ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s. 21. ISBN 978-80-262-0696-5.

rodinu a také je horší přijímat nové členy do rodiny. Vzhledem k tomu, že dívka měla problém s navazováním vazeb a vztahů, dalo se předpokládat, že socializace bude probíhat pomaleji a bude náročná. Tuto obtíž lze podle Vágnerové předpokládat, že dítě nemá dostatečné zkušenosti se změnami nebo jen zkušenosti negativní, tudíž se nejprve musí zorientovat a získat jistotu. Tato doba je však u každého jedince odlišná. V tomto směru je nutné přistupovat k dětem velmi individuálně.⁵⁴

S jistými problémy se potýkal také pěstoun z rodiny C. Měl sice možnost být lépe informován, jelikož jeho sestra pracuje ve vedení spolku, tudíž mu tato problematika nebyla cizí, ale při posuzování vhodnosti prostředí pro pěstounskou péči, se jevil pěstoun jako nevhodný, jelikož se jednalo o svobodného muže. S ohledem na adaptaci v rodině se jednalo o velmi zásadní aspekt, jelikož právě ženský aspekt je velmi důležitý. Ženy jsou považovány za citlivější, a tudíž mají v procesu socializace své místo. Nakonec však byl proces pěstounské péče započat. *„Možná jsem to měl trochu lehčí, protože moje sestra byla ve vedení spolku a já jsem některé zaměstnance a spolupracovníky znal už dříve. Složitě bylo posouzení pěstounské péče v rodině, kde je pěstounem muž samoživitel, neboť u ženy je to běžnější. Východiskem pro rozhodování byl fakt, že oba kluci už byli přece jenom starší.“*

Spolek se snažil rodinám pomáhat po celou dobu socializace a zároveň jim byl k dispozici pro jejich případné dotazy. Naučil je nejen komunikovat s novými členy rodiny, ale také jednat na úřadech a osvojit si základní poznatky v rámci této problematiky. Veškeré tyto aspekty se pak následně hodily také v rámci komunikace s dětmi a jako pomoc při jejich začleňování. Tuto skutečnost potvrzuje výpověď pěstouna z rodiny A. *„Řekli nám, do čeho jdeme a co můžeme nebo nemůžeme očekávat. Téměř všechno se splnilo. Pomohli nám při jednání na úřadech, nebo tato jednání za nás přímo vedli. Jednali i s odbornou školou, ještě před tím, než zde přijali děvče. A teď se moc angažují v naší snaze získat větší byt.“*

Pěstounka z rodiny B uvedla, že se přijetí dítěte do rodiny bála. Bála se nejen pochopení svého okolí, ale také reakcí dítěte nejen na ni, ale také na další členy rodiny. Primárním cílem bylo, aby se dívka dokázala adaptovat v nové rodině bez pocitů ohrožení. V tomto směru byla také pěstounka poučena. *„Potřebovala jsem rozehnat chmury z argumentů dětské psycholožky, a to se spolku podařilo. Upozornili mne, že se často nesetkávají s pěstounskou péčí v dobře ekonomicky zajištěné rodině jako v mém*

---

⁵⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s. 21. ISBN 978-80-262-0696-5.

případě. Naštěstí jsme ale posoudili klady i zápory a myslím, že to bylo k prospěchu věci.“ Podle Páchové je potřeba bariérám předcházet, tudíž je potřeba potencionálního pěstouna seznámit s možnými riziky. Očekávání pěstounů může být veliké, a tak nemusí být naplněno, což může vést k frustraci a zklamání. Je tedy potřeba seznámit se s motivy pěstounů a podle toho postupovat.⁵⁵

Rodině C pomohlo Sdružení zejména ve zprostředkování vhodného odborníka v oblasti sociální práce. Vzhledem k tomu, že pěstounská péče probíhala ze strany jednoho pěstouna, dalo se předpokládat, že pomoc bude potřebovat. Pěstoun se tak na něj mohl kdykoliv obrátit a on mu pomáhal při adaptaci dětí v nové rodině. *„Už z minulosti jsem znal graduovaného odborníka, který se ve spolku zabýval sociální prací. Mohl jsem se s ním kdykoliv radit, mohl ho mít každým okamžikem doslova na telefonu. Kluci ho znali, a když jsem si někdy nebyl jistý, tak fungoval jako jakýsi moderátor. Časem to kluci asi odhalili a dnes ho oslovují „strejdo“.“*

3.4 Hodnocení pomoci Sdružení pěstounských rodin během socializace dětí v pěstounských rodinách

Sdružení pěstounských rodin si klade za cíl zejména zprostředkovat umístění dítěte do vhodné pěstounské rodiny a podporu rodin v této nové životní roli. Podpora spolku se zpětně jeví jako nezbytná a zároveň tak vznikla mezi pěstouny a spolkem dlouhodobá vazba a spolupráce, která je v rámci přijetí dítěte do pěstounské péče a jeho postupného začleňování zcela zásadní, což potvrzuje také rodina A. *„Určitě bychom si museli nějak poradit. Teď se ale můžeme na spolek s důvěrou obracet a vlastně se s někým o naše starosti rozdělit. Těžko říci, zda by se všechno dařilo bez jejich pomoci. Sami na takové věci nestačíme a vlastně ani nemáme peníze.“*

Podle pěstounky z rodiny B byl spolek při adaptaci a socializaci dítěte nápomocný, ovšem podcenil zcela situaci dívky. Buď Sdružení, nebo pěstounka sama považuje přijetí dívky do rodiny za náročné, jelikož byla fyzicky týraná, což mělo na celý proces velký vliv. *„S odstupem času si myslím, že jsme asi podcenili minulost děvčete, které bylo brzy po narození fyzicky týrané. Nevím, jestli jsem tento fakt podcenila já, nebo lidé ze spolku. Snažím se o této situaci, která mne neustále provází, mluvit jak s odborníky ze spolku, tak i s kamarádkou, dětskou psycholožkou. Bohužel, názory obou*

---

⁵⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s. 21–23. ISBN 978-80-262-0696-5.

stran se rozcházejí. “ Pěstoun z rodiny C využíval Sdružení v menší míře, než tomu bylo u ostatních, ale získané kontakty mu pomohly zejména v rámci adaptace chlapců v nové rodině. Nyní zvažuje, že by si do pěstounské péče vzal další dítě. „Těžko si umím představit, že za několik let se kluci mohou rozběhnout do světa a že já zůstanu sám. Zabývám se myšlenkou, že bych požádal o pěstounskou péči pro ještě jednoho chlapce. „Strejda“ na to už připravuje moje dva kluky. “

Závěr

Cílem předloženého textu bylo zmapovat a analyzovat postup socializace ve vybraných pěstounských rodinách spolu s metodickou, organizační a odbornou podporou neziskové organizace. Motiv pro zpracování předloženého textu vycházel z předpokladu, že je velmi náročné vyrovnat se s pěstounskou péčí nejen z pohledu pěstounů, ale také dětí. Děti se musí postupně adaptovat na nové prostředí a procházet socializací směrem k členům pěstounské rodiny, ale i mimo ni.

Teoretická východiska vycházela z dostupných zdrojů zabývajících se problematikou pěstounské péče. V rámci teoretické části práce bylo vymezeno pojmem rodina, funkce rodiny a také problematiku ohrožených dětí v kontextu principů socializace.

Druhá kapitola se zabývala socializací v náhradní rodinné péči, respektive v pěstounské péči. V této kapitole byl nejen vymezen pojem náhradní rodinné péče, ale také byly popsány formy tohoto institutu a rovněž byly představeny možnosti a úskalí socializace s ohledem na změny související s náhradní rodinnou péčí.

Poslední kapitola se zaměřila zejména na socializaci v pěstounských rodinách spolupracujících se Sdružením pěstounské péče v Plzni. Hlavním záměrem této kapitoly bylo především představit Sdružení pěstounských rodin a zároveň zmapovat zkušenosti pěstounů v rámci socializace dětí přicházejících do pěstounských rodin. Snahou spolku je zejména zdokonalování a rozvinutí práce s rodinami pečujícími o přijaté děti, z čehož vyplývaly také otázky v rámci rozhovoru. Tento rozhovor se zaměřoval zejména na zkušenosti pěstounských rodin s adaptací dětí na nové prostředí, domácnost a rodinu.

Ze získaných dat bylo zjištěno, že základním principem pěstounské péče je přistupovat ke každému dítěti zcela individuálně a subjektivně. Každé dítě je jiné a velmi jej ovlivňuje nejen jeho osobnost, ale také jeho dosavadní zkušenosti a biologická rodina. V případě, že dítě vyrůstalo v nefunkční rodině a bylo týráno či procházelo fyzickým trestáním, je jeho adaptace na novou rodinu složitější a také jeho socializace trvá delší dobu. Takové dítě je nedůvěřivé, má strach a nemá rádo změnu. Právě zkušenosti prožité v útlém dětství mají největší vliv na samotný vývoj v dalším životě.

Pěstounská péče je určena pro děti, o které se nemohou rodiče postarat či naopak byly svým rodičům odebrány na základě rozhodnutí soudu. V případě, že je to možné, jsou děti umístěny k příbuzným či vzdálenější rodině. V tomto směru je vždy lepší, když je dítě v prostředí, které je mu blízké, pak je jeho adaptace mnohem snadnější. Každá rodina pěstounské péče se musí potýkat s tím, že dítě prochází jistými prvky socializace a musí si zvykat na novou životní roli, prostředí a také na nové autority.

Každá pěstounská rodina by měla v rámci adaptace dítěte podporovat jeho silné stránky a jeho doposud získané zájmy a dovednosti. Je potřeba u dítěte povzbuzovat jeho koníčky a záliby a ukázat mu, že mu věříme a může se na nás spolehnout. Pěstouni by se tak měli vždy snažit o to, aby se dítě cítilo přijímáno a nemělo pocit, že je někomu na obtíž. Každý pěstoun by se tak měl velmi dobře rozmyslet, zda je schopen dítě přijmout do rodiny se všemi jeho nedostatky a dokáže si představit, co jeho navazování sociálních vazeb a následná socializace budou představovat nejen uvnitř rodiny, ale také mimo ni, například v rámci školního prostředí. V tomto směru plní svůj úkol zejména Sdružení pěstounských rodin, které se snaží dostatečně rodiny informovat o přínosech, ale také bariérách pěstounské péče a snaží se jim po celou dobu socializace pomáhat a intenzivně komunikovat o dostupných možnostech.

Z výše uvedeného je zřejmé, že stanovený cíl práce byl naplněn. Byla představena nejen teoretická východiska zabývající se socializací dětí v pěstounských rodinách, ale zkušenosti získané prostřednictvím rozhovorů s pěstouny spolupracujícími se Sdružením pěstounských rodin v Plzni.

Seznam použitých zdrojů

- BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3. přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7.
- GABRIEL, Zbyněk; NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.
- HAVLÍK, Radomír; KOŤA Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0042-0.
- HELLER, Daniel. *Sociální a pedagogická psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-680-2.
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-4674-6.
- JANIŠ, Kamil; SVATOŠ, Tomáš. *Rodina a otázky s ní související: učební text*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 80-7041-842-7.
- JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. Praha: MPSV ČR, 1992. ISBN 80-85529-01-7.
- KOLUCHOVÁ, Jarmila; MATĚJČEK, Zdeněk (eds.). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
- MATĚJČEK, Zdeněk. Možnosti a úskalí socializace dítěte v adopci a pěstounské péči. In *Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinnou péči*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1999, s. 45. ISBN 80-85529-66-1.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-05-9.
- NOVOTNÝ, Petr et al. *Nový občanský zákoník*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0431-4.
- NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-86131-91-7.
- PEMOVÁ, Terezie; PTÁČEK Radek. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.
- PETRUSEK, Miloslav; MAŘÍKOVÁ, Hana; VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.
- RIEGER, Zdeněk. *Návrat k rodině a domů*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-544-8.
- ROTREKLOVÁ, Eva; HOFROVÁ Veronika. *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z VI. celostátního semináře NRP Brno, 2.-3.10. 2006*. Brno: Triada poradenské centrum, o.s., 2006.
- RYŠÁVKOVÁ, Veronika. *Nový občanský zákoník úplně pro všechny*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5157-3.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003. ISBN 80-86552-62-4.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.
- STANĚK, Miloš. *Monitoring problematiky ohrožených dětí v České republice*. Praha: Median, 2008. ISBN 978-80-902847-5.
- SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015. ISBN 978-80-7395-955-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-0841-9.

VÝROST, Jozef; SLAMĚNÍK Ivan. *Sociální psychologie*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Úplné znění rozhovorů	36
Příloha č. 2: Popis pěstounských rodin.....	42

Přílohy

Příloha č. 1: Úplné znění rozhovorů

Rozhovor 1: RODINA A

Poloromská - 7 vlastních dětí, 2 v pěstounské péči. Děti pocházejí od bratra otce, který zemřel. Jejich matka je alkoholička a není schopna se o děti postarat. U pěstounů jsou děti již 3 roky. Chlapec má v současné době 15 let a děvče má 16 let. Děvče dochází na střední odbornou školu, obor kuchař. Obě děti mají opožděný růst a vykazují mentální a fyzické opoždění. Pěstoun (otec) je invalida romského původu a disponuje s odměnou pro pěstouny. Pěstounka (matka) uklízí a zabezpečuje rodinu. Je to takový tahoun rodiny. Rodina žije z dávek a žije v malém bytě, ve kterém platí 15 tisíc nájem. Rodina žádá o větší byt, avšak dosud nevyhověno.

1. Jak probíhalo přijetí dětí do Vaší rodiny?

Když jejich otec zemřel, mohlo přicházet v krajním případě i umístění do nějakého ústavu. Situaci zhoršovala jejich matka, téměř notorická alkoholička. Nebyla schopná se o děti postarat, hrozilo, že by skončily na ulici. Máme sice sedm vlastních dětí, ale jak chlapec, tak i děvče byli vlastně naše krev. A rodinná pouta mezi námi Romy jsou velmi silná. Navíc obě děti byly trochu vyspělejší, ačkoli jsou za svými vrstevníky trochu pozadu.

2. Jak se u Vás dítě adaptovalo?

Jsou to romské děti, které přišly do vlastního prostředí. Navíc jsme příbuzní a děti z obou rodin se velmi dobře znaly. Už dříve se spolu stýkaly a často u nás byly. Doma to neměly jednoduché, a tak jsme se o ně vlastně už dříve starali jako o svoje. Ani pro nás jako pěstouny, ani pro děti to nebylo nic nového. Ani jsme nějakou výraznou změnu nepozorovali. Děvče se dobře adaptovalo, což pěstounce umožnilo více se věnovat práci. Děvče si zvyklo na domácí práce a máme radost, že chodí do školy a učí se na kuchařku.

3. Jakým způsobem si děti zvykaly na nové školní prostředí?

Proč to tajit, nebylo to nic slavného. Navíc se u nich projevovaly určité problémy jak psychické, tak i fyzické. To jim ve škole určitě nepřidalo. Ale dívce se nakonec podařilo přijetí na odbornou školu. Pěstoun je sice v invalidním důchodu, snažil se dohlížet na školní docházku i na učení doma. Nebylo to nijak výrazné, protože sám se za mlada škole moc nevěnoval. A já musela spíše pracovat, než se věnovat škole ať už svých nebo nových dětí.

4. Do jaké míry Vám pomohl Spolek pěstounských rodin?

Hledali jsme napřed radu, potom spíše pochopení. Mít sedm vlastních dětí, a ještě chtít do výchovy další dvě, to nebyly pro spolek jednoduché argumenty. Jeho lidé sice chápali, jak silné jsou příbuzenské vztahy a vztahy k dětem v romské rodině, ale devět dětí bylo přece jenom trochu moc. A k tomu nikoli příliš jednoduchá naše sociální situace. Nakonec jsme se ale shodli, že je lepší umístit děti do příbuzensky spřízněné rodiny než riskovat jejich umístění do ústavu navíc s možností jejich rozdělení.

5. Jak konkrétně Vám Spolek pomohl v rámci socializace na nové členy rodiny?

Řekli nám, do čeho jdeme a co můžeme nebo nemůžeme očekávat. Téměř všechno se splnilo. Pomohli nám při jednání na úřadech, nebo tato jednání za nás přímo vedli. Jednali i s odbornou školou, ještě před tím, než zde přijali děvče. A teď se moc angažují v naší snaze získat větší byt.

6. Hodnotíte zpětně tuto pomoc jako zcela zásadní v rámci socializace?

Určitě bychom si museli nějak poradit. Teď se ale můžeme na spolek s důvěrou obracet a vlastně se s někým o naše starosti rozdělit. Těžko říci, zda by se všechno dařilo bez jejich pomoci. Sami na takové věci nestačíme a vlastně ani nemáme peníze.

Rozhovor 2: RODINA B

Matka rodiny je samoživitelka a jedná se o dlouhodobou pěstounku. Pěstounka má vlastní dceru ve věku 10 let a v pěstounské péči holčičku od jejích 9 měsíců. Matka holčičky zbavena rodičovských práv. Dívka má dnes 8 let. Pěstounka je velice dobře zajištěna a děti tak mají všechno, co potřebují. Pěstounka však není schopna přijmout skutečnost, že dítě nedokáže změnit a musí ho brát takové, jaké je. Dívka byla v dětství týraná, což se u ní projevuje dodnes. Dívka má ještě 3 vlastní sourozence, ti jsou ovšem v jiných pěstounských rodinách či v ústavní péči.

1. Jak probíhalo přijetí dítěte do Vaší rodiny?

Když jsem holčičku přijala, tak jsem byla a vlastně jsem až dosud samoživitelka. Měla jsem dvouletou dceru, která tak dostala sestřičku. Po pravdě řečeno se z nich stali rovnocenní sourozenci. Snažím se mezi nimi nevidět žádné podstatné problémy.

2. Jak se u Vás dítě adaptovalo?

Ze začátku to nebylo jednoduché. Holčička byla týraná a myslím, že na to dodnes nezapomněla. Pořád má určitý strach před neznámými lidmi a věcmi. Snažím se jí dávat najevo, že u mne je doma a že jsou si s mojí vlastní dcerou rovné, ale vždycky se to nedaří. Do určité míry mne to i omezuje, například v kontaktu s mými příbuznými a známými. Na svoje sociální podmínky si nemohu v žádném případě stěžovat, snažím se vše potřebné rovnocenně poskytovat oběma dětem. Cítím ale, že holčička se jen pomalu přizpůsobuje nové situaci, i když už trvá skoro osm let.

3. Jakým způsobem si zvykalo na nové školní prostředí?

Myslela jsem, že to bude jednodušší. Nové prostředí a noví lidé v jejím okolí vyvolávali stresy až obavy. Projevilo se to, a vlastně to i trvá, na jejím školním prospěchu. Domnívám se, že může ve škole dosáhnout lepšího prospěchu. Už delší dobu uvažuji o tom, že situaci projednám s její učitelkou. Ale i k ní má děvče odstup, protože učitelka je přísná.

4. Do jaké míry Vám pomohl Spolek pěstounských rodin?

Nepředpokládala jsem nějakou pomoc od neziskovky. Mám známou, dětskou psycholožku, která mne odrazovala. Argumentovala tím, že si ještě mohu najít partnera a manžela, se kterým budeme mít děti. Potom by se dítě v pěstounské péči mohlo stát přítěží. Na sociálních sítích jsem našla spolek spolu s některými zajímavými referencemi. Zkusila jsem jejich radu a pomoc.

5. Jak konkrétně Vám Spolek pomohl v rámci socializace na nového člena rodiny?

Ze své práce jsem zvyklá na profesionální přístup. Nejen toho se mně zde dostalo, protože musím připočítat i důvěru a zkušenosti. Potřebovala jsem rozehnat chmury z argumentů dětské psycholožky, a to se spolku podařilo. Upozornili mne, že se často neseťkávají s pěstounskou péčí v dobře ekonomicky zajištěné rodině jako v mém případě. Naštěstí jsme ale posoudili klady i zápory a myslím, že to bylo k prospěchu věci.

6. Hodnotíte zpětně tuto pomoc jako zcela zásadní v rámci socializace?

S odstupem času si myslím, že jsme asi podcenili minulost děvčete, které bylo brzy po narození fyzicky týrané. Nevím, jestli jsem tento fakt podcenila já, nebo lidé ze spolku. Snažím se o této situaci, které mne neustále provází, mluvit jak s odborníky ze spolku, tak i s kamarádkou, dětskou psycholožkou. Bohužel, názory obou stran se rozcházejí.

Rozhovor 3: RODINA C

Otec (pěstoun) je samoživitel. Vzal si do pěstounské péče dva bratry, a to ve věku 10 a 11 let. Dnes je hochům 14 a 15 let. Otec je samoživitel a jedná se o dlouhodobého pěstouna. Hochům se věnuje v maximální možné míře. Snaží se s nimi navštěvovat různé sportovní akce, podporovat u nich různé koníčky. Pěstoun uvažuje, že si vezme do péče ještě jednoho chlapce. Mají mezi sebou velmi přátelský a otevřený vztah.

1. Jak probíhalo přijetí dětí do Vaší rodiny?

Nechtěl jsem do pěstounské péče pouze jediné dítě. Možná jsem podlehl názorům o jedináčkovi v rodině. Neuměl jsem si to představit, protože sám mám sourozence. Navíc jsem chtěl minimální věkový rozdíl, protože stejné to bylo i s mými sourozenci. Měl jsem zkrátka vlastní představy, možná i trochu sobecké.

2. Jak se u Vás děti adaptovaly?

Od začátku jsem se snažil, aby se kluci cítili jako bráškové. Respektoval jsem ale jejich zvláštnosti. Starší byl sportovní typ, spíše silové sporty. Pro mladšího byl sport spíše doplňkem ke kamarádům, inklinoval k jazykům a k muzice (kytara). Tak jsem to spojoval. Když jsme jeli za sportem do zahraničí, tak starší sportoval a mladší organizoval a tlumočil. A naopak – parta sportovců měla zase večer mezi sebou ráda někoho, kdo uměl brnkat na kytaru.

3. Jakým způsobem si děti zvykaly na nové školní prostředí?

Když jsem kluky dostal do pěstounské péče, tak začínali druhý stupeň základní školy. Možná byli spíše průměrní, ale podle mne měli na víc. Vsadil jsem na motivaci mezi školou a jejich zájmy. Chvilku trvalo, než to pochopili, ale dnes už to funguje zcela normálně. Oba chtějí dál studovat, a nejen na střední škole. Rád bych jim to umožnil, takže budu muset ve svém životě přidat i já.

4. Do jaké míry Vám pomohl Spolek pěstounských rodin?

Možná jsem to měl trochu lehčí, protože moje sestra byla ve vedení spolku a já jsem některé zaměstnance a spolupracovníky znal už dříve. Složitě bylo posouzení pěstounské péče v rodině, kde je pěstounem muž samoživitel, neboť u ženy je to běžnější. Východiskem pro rozhodování byl fakt, že oba kluci už byli přece jenom starší.

5. Jak konkrétně Vám Spolek pomohl v rámci socializace na nové členy rodiny?

Už z minulosti jsem znal graduovaného odborníka, který se ve spolku zabýval sociální prací. Mohl jsem se s ním kdykoliv radit, mohl ho mít každým okamžikem doslova na telefonu. Kluci ho znali, a když jsem si někdy nebyl jistý, tak fungoval jako jakýsi moderátor. Časem to kluci asi odhalili a dnes ho oslovují „strejdo“.

6. Hodnotíte zpětně tuto pomoc jako zcela zásadní v rámci socializace?

Těžko si umím představit, že za několik let se kluci mohou rozběhnout do světa a že já zůstanu sám. Zabývám se myšlenkou, že bych požádal o pěstounskou péči pro ještě jednoho chlapce. „Strejda“ na to už připravuje moje dva kluky.

Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha č. 2: Popis pěstounských rodin

Ve spolupráci se Spolkem pěstounských rodin byly vybrány 3 rodiny, se kterými byly realizovány rozhovory uvedené v příloze níže. U těchto rodin bylo zjišťováno, jakým způsobem probíhá socializace dětí v důsledku pěstounské péče a jak moc je jim nápomocná již zmíněná organizace.

RODINA A

Poloromská - 7 vlastních dětí, 2 v pěstounské péči. Děti pocházejí od bratra otce, který zemřel. Jejich matka je alkoholička a není schopna se o děti postarat. U pěstounů jsou děti již 3 roky. Chlapec má v současné době 15 let a děvče má 16 let. Děvče dochází na střední odbornou školu, obor kuchař. Obě děti mají opožděný růst a vykazují mentální a fyzické opoždění. Pěstoun (otec) je invalida romského původu a disponuje s odměnou pro pěstouny. Pěstounka (matka) uklízí a zabezpečuje rodinu. Je to takový tahoun rodiny. Rodina žije z dávek a žije v malém bytě, ve kterém platí 15 tisíc nájem. Rodina žádá o větší byt, avšak dosud nevyhověno.

RODINA B

Matka rodiny je samoživitelka a jedná se o dlouhodobou pěstounku. Pěstounka má vlastní dceru ve věku 10 let a v pěstounské péči holčičku od jejích 9. měsíců. Matka holčičky zbavena rodičovských práv. Dívka má dnes 8 let. Pěstounka je velice dobře zajištěna a děti tak mají všechno, co potřebují. Pěstounka však není schopna přijmout skutečnost, že dítě nedokáže změnit a musí ho brát takové, jaké je. Dívka byla v dětství týraná, což se u ní projevuje dodnes. Dívka má ještě 3 vlastní sourozence, ti jsou ovšem v jiných pěstounských rodinách či v ústavní péči.

RODINA C

Otec (pěstoun) je samoživitel. Vzal si do pěstounské péče dva bratry, a to ve věku 10 a 11 let. Dnes je hochům 14 a 15 let. Otec je samoživitel a jedná se o dlouhodobého pěstouna. Hochům se věnuje v maximální možné míře. Snaží se s nimi navštěvovat různé sportovní akce, podporovat u nich různé koníčky. Pěstoun uvažuje, že si vezme do péče ještě jednoho chlapce. Mají mezi sebou velmi přátelský a otevřený vztah.

Zdroj: Vlastní zpracování

ABSTRAKT

KNOROVÁ, V. *Socializace dětí a mladistvých v pěstounských rodinách neziskové společnosti Sdružení pěstounských rodin v Plzni*. České Budějovice 2020. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce J. Šrajer.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, pěstounská péče, socializace dětí a mladistvých v pěstounské péči, nezisková organizace Sdružení pěstounských rodin v Plzni

Bakalářská práce se zabývá problematikou socializace dětí a mladistvých v pěstounských rodinách neziskové organizace Sdružení pěstounských rodin v Plzni. Orientuje se na socializaci dětí a mladistvých v pěstounských rodinách, jako na základní atribut této péče, který se rozhodujícím způsobem podílí na nejen bezprostřední výchově dítěte, ale i na vytváření minimálně základních předpokladů pro jeho zapojení do života. V první kapitole je charakterizována rodina z hlediska jejích základních funkcí. Zároveň je zde stručné seznámení s problematikou ohrožených dětí. Druhá kapitola orientovaná na socializaci dítěte v náhradní rodinné péči, uvádí nejen její jednotlivé formy, ale i právní rámec, neboť o této formě rozhoduje výhradně soud. Zároveň uvádí názory odborníků na možnosti a úskalí socializace v náhradní rodinné péči, včetně jednotlivých fází tohoto procesu. Třetí kapitola pojednává o socializaci dětí v pěstounské péči z hlediska neziskové organizace Sdružení pěstounských rodin v Plzni, která pěstounům poskytuje metodickou, organizační a odbornou podporu. Teoretická tvrzení i praktické zkušenosti dokumentuje analýza tří pěstounských rodin, založená jak na faktografických údajích (ekonomických, rodinných a sociálních), tak i na rozhovorech s pěstouny. Ačkoli pěstouni byli vybráni náhodně, ukazují příklady jak na různý průběh socializace dětí v rodinách, tak i do určité míry na rozdíly ve vztahu mezi pěstounem a neziskovou organizací.

ABSTRACT

Sociological development of children and youth in Foster Care of non-profit Association of Foster Parents in town of Plzen

Key words: Secondary family care, Foster Care, Sociological development of children and youth in care of non-profit Association of Foster Parents in town of Plzen

The subject of Bachelor thesis is a sociological development of children and youth in care of non-profit Association of Foster Parents in town of Plzen. It's focused on foster care as a basic building block in child's development, but also as a critical factor of his/her success in life. Chapter one describes basic family functions along with brief introduction to challenges faced by children of dysfunctional families. Chapter two concentrates on sociological development of a child in foster care. It describes not only the individual aspects, but also a legal frame, which is governed exclusively by the courts. It presents professional opinions pertaining to possibilities and challenges of sociological development in foster care, together with individual stages of the entire process. Chapter three deals specifically with sociological development of children and youth in care of non-profit Association of Foster Parents in town of Plzen , which provides methodical, organizational and professional support. Theoretical claims and practical experience is documented on cases of three different foster families. It's based not only on economic and social circumstances combined with family environment, but it's also supported by interviews with foster parents. Although foster parents were selected randomly, it shows that sociological development of children is also influenced by a relationship between a foster parent and a non-profit organization.